

Spelen met gedrag

We worden elke dag geconfronteerd met kinderen met onaangepast speelgedrag tijdens onze lessen bewegingsonderwijs en op het plein. Bijvoorbeeld kinderen die niet meedoen of kinderen die snel boos worden. Hoe kunnen we kijken naar dit gedrag en hoe kunnen we daar mee omgaan? In dit artikel tracht ik een beeld te geven van enkele inzichten omtrent speelgedrag, zoals die gehanteerd worden in een cursus, die ik verzorg met de titel 'Spelen met gedrag'. Door: Erik Boot

Speelgedrag

Hoe uitdagend en leerzaam speel- en beweegsituaties ook zijn, de leerkracht kan zijn/haar inspanningen verloren zien gaan als de kinderen op dát moment niet de juiste vaardigheden bezitten om samen te spelen. De sociaal/emotionele vaardigheden welke kinderen toepassen om met elkaar te spelen noem ik speelgedrag.

Voor de zoveelste keer leidt het samenspelen in de les bewegingsonderwijs in groep 7 tot discussies en conflicten over de regels en het gedrag naar elkaar toe. Bijvoorbeeld in het doeljagerbalspel welke op éénderde van de zaal werd aangeboden, hoorde je veel opmerkingen als: "Ik was echt niet af" "Jij speelt nooit de bal over", "Doe eens normaal". De leerkracht greep in door het spel stil te zetten. Er volgde een donderspeech.

Begeleiding van speelgedrag

In dit geval lijkt het of de leerkracht teveel vraagt van het zelfstandig oplossen van conflicten binnen de les bewegingsonderwijs. Wij plaatsen immers zelf, als opvoeders en leerkrachten, kinderen in bepaalde situaties, waarin wij verwachten dat zij adequaat speelgedrag laten zien. Maar of kinderen het beoogde speelgedrag kunnen laten zien, hangt af van vele factoren. In dit artikel ga ik vooral in op het ontwikkelingsniveau van het speelgedrag van kinderen en op de begeleiding in die situaties door de leerkracht.

Vaak nog heftiger dan tijdens het bewegingsonderwijs, geraken

ONTWIKKELING SPEELGEDRAG	
Fase 1	Veilige hechting met opvoeder (0-2 jaar). Kind ontdekt eigen mogelijkheden. De opvoeder ondersteunt affectief en geeft adequate hulp, veiligheid en uitleg.
Fase 2	Onderscheid ik en de ander (2-4 jaar). Het kind weet de vervulling van z'n behoeften beter uit te stellen en rekening te houden met z'n omgeving. Emoties bij zichzelf en anderen worden beter herkend. Er is interesse in de ander.
Fase 3	In het perspectief van de ander (4-6 jaar). Het kind leert emoties te onderscheiden van anderen los van zichzelf en anderen te begrijpen vanuit zichzelf. Het kind gaat wel uit van de eigen ervaringen om anderen te begrijpen.
Fase 4	Onderscheid tussen denken en doen (6-8 jaar). Het kind ontwikkelt meer een eigen geweten, wat wel en niet 'hoort'. Het kind kan de ander echt begrijpen in het perspectief van de ander, maar het kan nog niet diverse gezichtspunten van zichzelf en anderen tegelijkertijd hanteren.
Fase 5	Wederkerigheid in gedachten, gedrag en gevoelens met anderen (8-10 jaar). Het kind leert beter anticiperen op eigen gedrag en dat van de anderen in wisselende situaties. Het kind kan diverse gezichtspunten tegelijk hanteren. Het kind kan conflicten beter oplossen en communiceren over gevoelens.
Fase 6	Psychisch en fysiek rekening met elkaar kunnen houden (10-12 jaar). Het kind heeft respect voor de ander en heeft vaardigheden compromissen te sluiten, kritiek te geven, flexibel te zijn en zelfcontrole te behouden en te incasseren.
Fase 7	Identificatie en identiteit (12-18 jaar). De jongere komt los van zijn ouders en vormt zich steeds meer een eigen identiteit. Identificatie met leeftijdgenoten, 'ergens bijhoren' speelt een belangrijke rol. Er is veel interesse in het aangaan van relaties.

kinderen tijdens het spelen op het speelplein in sociale situaties, waarin zij zich staande moeten houden. Dat is niet altijd succesvol. Dit is bijvoorbeeld zichtbaar aan de tijd die besteed moet worden aan het uitpraten van conflicten die hebben plaatsgevonden tijdens de pauze.

Carla geeft na de pauze teleurgesteld aan dat ze niet mee heeft mogen spelen met het groepje met het lange springtouw in de pauze. Joyce, een kind uit dat groepje, geeft als reactie dat Carla toch nooit wil draaien en dat ze eigenlijk net lekker bezig waren toen Carla erbij kwam.

Ook op het speelplein zijn legio mogelijkheden om het speelaanbod en begeleiding aan te passen aan de behoefte en het niveau van het speelgedrag van kinderen. Soms zijn het praktische onmogelijkheden waardoor pogingen in die richting stranden.

In de cursus, die ik verzorg met de titel 'Spelen met gedrag', tracht ik leerkrachten en docenten handvatten te geven om speelgedrag van kinderen positief te beïnvloeden. Een van de uitgangspunten is te denken in ontwikkelingsstappen van het speelgedrag van kinderen en je eigen rol als leerkracht daarop aan te passen.

Ontwikkeling speelgedrag

Uitgangspunt voor een indeling in speelgedrag is de sociaal/emotionele ontwikkeling. Hierboven staat in steekwoorden hoe deze ontwikkeling in fasen normaal gesproken verloopt.

Essentieel is dat speelgedrag van kinderen niet 'zomaar' aanwezig is op een bepaalde leeftijd. Sommige kinderen hebben nog niet de vaardigheden, die ze op grond van hun kalenderleeftijd zouden moeten hebben.

Op grond van deze ontwikkeling heb ik een kleuren-model ontwikkeld, waardoor *methodisch werken met speelgedrag* mogelijk

wordt. Dit biedt mogelijkheden om af te stemmen op het ontwikkelingsniveau van kinderen en op dit speelgedrag succeservaringen te boeken.

Ik kan het!

Model 'Spelen met gedrag'

1 Naast elkaar spelen	Diabolo		Zelf spelen , jezelf uitdagen en leren wat je allemaal kan
2 Om de beurt spelen	Diepspringen		Eerlijk spelen : Op je beurt wachten, vlot werken en je houden aan de opdracht
3 Samendelenspelen	Tennis		Delen van materiaal en het spel samen op gang kunnen houden, volgens afgesproken regels
4 Samenwerkspelen	Parachute		Samenwerken , afspraken kunnen maken en rekening houden met een ander
5 Tegen elkaar spelen	Basketbal		Respect hebben voor je tegenstander, kunnen winnen en verliezen, sportief met elkaar omgaan

Model 'spelen met gedrag'

Hierboven het basismodel welke ik reeds enkele jaren hanteer, om speelgedrag te kunnen graderen. In de cursus hanteer ik overigens uitgebreide observatielijsten, om gedrag van kinderen verfijnder in kaart te brengen en hulpvragen vast te stellen. Dit basismodel geeft echter al veel indicaties op hoofdlijnen.

Het bovenstaande model geeft vijf stappen aan, waarvan de pijl en nummering aangeeft hoe de ontwikkeling verloopt. Het kind leert in de loop van de jaren steeds complexere sociale situaties te hanteren en daar zelfstandig inhoud en sturing aan te geven. In de begeleiding is het van belang alert te zijn op de ruimte die we kinderen geven om de noodzakelijke zelfstandigheid optimaal te kunnen laten ontwikkelen. Daar waar kinderen echter niet zelf voor controle kunnen zorgen, geeft de leerkracht veiligheid en structuur zodat kinderen leren een stap te maken.

Dominique (6 jaar) vond het erg moeilijk op haar beurt te wachten in veel situaties. De leerkracht liet haar in eerste instantie individuele spelen doen in zijn bewegingsles door haar zo veel als organisatorisch mogelijk was, naast anderen te laten spelen. Dit verliep succesvol. Na verloop van tijd bracht de leerkracht haar in een situatie waarin het lukte met één ander kind om de beurt te spelen. Hier heeft ze enige keren mee geoefend en ook met succes. Momenteel is ze aan het leren om in een wat groter groepje met

vier kinderen 'om de beurt' te spelen. Bij een balanssituatie met een omgekeerde bank, waarin de leerkracht in de buurt blijft, kan de leerkracht haar al vaak complimentjes geven over haar geduld om anderen voor te laten gaan. De leerkracht wacht nog met de volgende stap om haar nog zelfstandiger een omdebeurtspel te laten spelen in een voor haar veilig groepje.

In het volgende voorbeeld neemt de leerkracht de beslissing om kinderen op hun gedrag te coachen. De leerkracht schat in, dat zijn interventies haalbaar zijn.

In groep 6 wordt het spel hokbal gespeeld, een 'samendelen-spel' met aftikken en bevrijden. Het spel verloopt zo, dat enkele kinderen in het hok de bal opeisen en geen rekening houden met iemand die er al langer staat. De leerkracht bespreekt dat in het groepje en geeft woorden aan het gevoel van kinderen, die worden 'overgeslagen'. Hij spreekt alle kinderen erop aan, daarop te letten. De leerkracht ziet erop toe dat de afspraken worden nagekomen en geeft complimenten daar waar het lukt. In een later georganiseerd coachgesprek met een betreffend kind, welke steeds wordt overgeslagen, activeert hij het kind te verwoorden in de groep, wat niet leuk gaat. Het kind leert letterlijk woorden geven aan de eigen gevoelens. De leerkracht volgt en stimuleert dit gedrag en komt er op terug.

'Een samendelenspel'

Hieronder in hetzelfde voorbeeld een leerkracht, die de beslissing neemt om het niveau van het spel aan te passen. Hij schat nu in dat een groepje kinderen niet het niveau van speelgedrag heeft om het spel in al zijn complexiteit te kunnen spelen.

De leerkracht kiest ervoor, in het zelfde voorbeeld van hokbal groep 6, om het spel voor één groepje zodanig aan te passen, dat kinderen vanaf een wachtbank in het hok, op volgorde het veld weer in kunnen komen. 'Als er drie zitten mag de eerste weer weg'. Hiermee vereenvoudigt de leerkracht het spel, en daarmee de gevraagde sociale vaardigheden. Hij verwacht dat hij daarmee aansluit bij het niveau van speelgedrag van de meeste kinderen uit dat groepje. Hij verwacht ook dat de kinderen het spel nu zelfstandiger en succesvoller op gang kunnen houden.

Ik heb zelf de ervaring dat het bewust toepassen van het model 'spelen met gedrag' meer begrip oplevert voor de kinderen welke bepaalde sociaal-emotionele vaardigheden nog niet bezitten. Op deze manier wordt vervelend gedrag, speelgedrag wat het kind nog niet aan kan. Door het kind niet te overvragen in zijn/haar mogelijkheden, en stapsgewijs te belasten, levert dat het kind meer speelplezier op en betere ontwikkeling op het gebied van speelgedrag. De leerkracht vergroot bovendien zijn deskundigheid om sociale aanpassingen te maken.

Op het speelplein

Het model is ook goed toepasbaar om het gedrag op het speelplein aan te pakken. Op dit moment geef ik in samenwerking met 'BeweegWijs' onder de naam: 'BeweegWijs met gedrag' daar vorm en inhoud aan.

Er zijn diverse projecten in het land op het gebied van BeweegWijs met gedrag. De motivatie van een school om te starten met zo'n project is vaak dat het team en de directie een meer structurele positieve aanpak wil voor speelgedrag op het plein.

De aanpak van 'BeweegWijs met gedrag' kent een structurele aanpak. Er wordt een breed draagvlak gecreëerd en op meerdere aspecten tegelijk ingespeeld. Zo'n project is steeds maatwerk per school. In veel gevallen wordt een beweegteam gevormd met

o.a. (vak)leerkrachten, ouders, kinderen en stagiaires. Er wordt een ouderavond georganiseerd om hen te betrekken bij het project. Ook worden er diverse teamtrainingen verzorgd om iedereen op de hoogte te brengen van ontwikkelingen en te leren op een zelfde manier gedrag te begeleiden. Vaak resulteert dat in een planmatige invoering van spelen, materialen, en inzet van speelpleinbegeleiders met junior pleincoaches (kinderen uit de hoogste groepen).

Een opvallend aspect in de realisatie, is de invoering van gekleurde vakken op het plein. Op het plein worden verschillende interessante speelplekken gecreëerd in vakken die kleuren hebben, die passen bij de speelontwikkeling. Deze vakken worden uitgebreid met rustplek(ken) in wit. In de gekleurde vakken staan de spelen niet vast, maar worden steeds thematisch aangepast met duidelijke speelkaarten.

- Naast elkaar spelen
- Om de beurt spelen
- Samen delen spelen
- Samenwerk spelen
- Tegen elkaar spelen
- Rustplek

Atletiek op het plein

Een klein groepje kinderen uit groep 7 krijgt een 'lesje' hordelopen op het plein in het thema 'Atletiek'. Zo leren de kinderen in alle rust de spelregels en mogelijkheden van het spel kennen. In de pauze wordt dit spel ook aangeboden en kunnen zij ervoor kiezen om dat spel te gaan spelen. Ook alle andere kinderen kunnen dan bij dit spel 'om de beurt' spelen. Het hordelopen wordt aangeboden zonder onderlinge competitie, in het vak met gele belijning. In dit geval ligt de begeleiding in handen van een mbo-stagiaire Sport en Bewegen en een juniorcoach uit groep 8.

Door uit te gaan van de visie en het draagvlak binnen een school zal de invulling van dit model per school verschillen. Opvallend en ook zeer waardevol is, dat deze kijk op speelgedrag en de toepassing daarvan, direct positieve resultaten oplevert voor de kinderen.

Voor nadere informatie en/of cursussen:

- 'BeweegWijs' Ron ten Broeke: www.beweegwijs.nl, info@beweegwijs.nl, 06-13079384
- Stichting MRT in beweging: info@mrtinbeweging.nl en www.in-beweging.net/MRT/Stichting

Foto's: Bastiaan Goedhart

Correspondentie: erik.boot@inholland.nl, 06-15279811